

ფინანსური მენეჯმენტი და ეფექტიანი მართვის პრობლემები Financial Management and Efficient Management Problems

თორნიკე შიოშვილი - დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

Tornike Shioshvili - PhD student
Georgian Technical University

რეზიუმე

თანამედროვე პერიოდში საბანკო საქმე ეკონომიკის ერთ-ერთ ყველაზე დინამიურ, ურთულეს და აუცილებელ სფეროს წარმოადგენს, რომელიც განვითარების თავისებურებებით ხასიათდება და მთლიანობაში ეკონომიკური სისტემის ქმედითუნარიანობას განსაზღვრავს. შორეულ წარსულში, როდესაც საბანკო ბიზნესი შედარებით „მარტივი“ და უსაფრთხო იყო, მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებასთან მიმართებაში მკაცრი რეგულირება მენეჯერების შესაძლებლობებს ზღუდავდა. საბაზრო ურთიერთობები განვითარებული ფულად-საკრედიტო სისტემის გარეშე წარმოდგენილია, იგი უშუალო ზემოქმედებას ახდენს საბაზრო ეკონომიკის პრაქტიკულად ყველა სფეროზე, განსაზღვრავს მის მიმართულებებს და ტრაექტორიებს. ამავდროს, საბანკო სისტემა გარკვეული აზრით, ცალკე ავტონომიური „სამყარო“, რომელსაც განვითარების საკუთარი, სპეციფიკური კანონზომიერებები ახასიათებს.

სტატიაში განხილულია ფინანსური მენეჯმენტის არსი და ფუნქციები. განხორციელებულია საქართველოსა და უცხოეთში ფინანსური მართვის განვითარების დონის შეფასება. გამოვლენილია ეროვნული ფინანსური მენეჯმენტის ფორმირების ძირითადი პრობლემები.

საკვანძო სიტყვები: ფინანსური მენეჯმენტი; საბანკო მენეჯმენტი; ფინანსური მართვა.

Abstract

In modern times, the banking economy is one of the most dynamic, the most difficult and essential sectors which are characterized by the development of features and the overall economic efficiency of the system is determined.

The technological revolution, rapid inflation, strengthening the fight in the competition and processes in banking activities led to the formation of a much more aggressive strategy in the banking management, accompanied by increased riskiness.

One of the features of financial management in a commercial bank in the current conditions - is the lack of uniform technology in economic management of the credit institution within the existing credit and banking system.

The main feature of financial management in a commercial bank in the current environment due to the fact that the commercial bank - this is the only economic subject's, which systematically controls all the functions of money, and this connection is the primary element of a market economy.

Keywords: Financial Management; Banking Management; Financial Accounting.

შესავალი. საერთო ისტორიული თვლსაზრისით ეკონომიკის გაფართოებადი, თვითზრდადი ხასითი ადვილად შესამჩნევია, თუნდაც მას მრავალი ზოგზაგი და გამოვლინების ურიცხვი ვარიანტულობა ახასიათებდეს, როცა მთელი მსოფლიოს ეკონომიკას ავიღებთ, ასევე ცალკეულ ქალაქებში.

ეკონომიკური ზრდის პრობლემასთან დაკავშირებით ჯერ კიდევ 1857 წელს წერდა ჯონ სტიუარტ მილი - საითკენ მიემართება კაცობრიობა, როდესაც მიზდევს სამრეწველო ზრდის გზას? რა გველოდება ჩვენ ამ გზის შეწყვეტის შემდეგ - რა პირობებში აღმოჩნდება კაცობრიობა. ეკონომიკური ზრდის, მისი შედეგების კრიტიკული ანალიზის და ეკონომიკური ზრდისადმი ახლებული მიდგომის, კერძოდ მისი შეზღუდვის კონცეფციები, რაც არც ისე დიდი ხნის წინ გაჩნდა, მწვავე პრობლემაზე რეაგირებაა. პირველ რიგში მხედველობაშია მეცნიერთა ჯგუფი, რომლებიც გაერთიანებულია „რომის კლუბში“ (ჯ.ფორესტერი, დ.მედოუზი, მ.მესაროვიჩი ე.ლასლო და სხვა აყენებენ „ნულოვანი ზრდის“, „შეზღუდული ზრდის“ და სხვა ანალოგიურ იდეებს.), რომლებიც ასაბუთებენ ზრდის ზღვრის არსებობას, აყენებენ „ნულოვანი ზრდის“, „შეზღუდული ზრდის“, და სხვა ანალოგიურ იდეებს.

ძირითადი ტექსტი. „რომის კლუბის“ მეცნიერთა მიერ შემუშავებული თეორიის თანახმად, მსოფლიო სისტემის ხუთი ძირითადი ელემენტი: მოსახლეობის რიცხოვნობა, აგროკულტურა, ინდუსტრიალიზაცია, პოლუცია (გარემოს გაჭუჭყიანება) და განუახლებელი სიმდიდრეების (ნავთობი და მინერალები)

მოხმარება თანამედროვე პირობებში მკვეთრ ზრდას განიცდის. მათი ზრდა ხასითდება გარკვეული კანონზომიერებებით, რომელსაც მათემატიკოსები მოიხსენიებენ როგორც ექსპონენციალური (აჩქარებულ) ზრდას. სწორედ აღნიშნული ხუთი ელემენტის მკვეთრი დეფიციტი დაუდებს ზღვარს ეკონომიკურ ზრდას. ეს კი მათი წინასწარი გათვლებით XX საუკუნის დასასრულს უნდა მომხდარიყო, რაც რეალობისაგან შორს აღმოჩნდა. ქვემოთ განვიხილოთ მათი თეორიული დებულებები.

აღნიშნული თეორიის მიმდევრები გარემოს დაცვას მიიჩნევენ ერთ-ერთ საკაცობრიო პრობლემად და როდესაც განიხილავენ ეკოლოგიურ კრიზისს, მას უკავშირებენ ინდუსტრიალიზაციის ექსპონენციალურ ეკონომიკურ ზრდას. უკანასკნელ 100 წელიწადში მსოფლიოს სამრეწველო წარმოება გაიზარდა 50-ჯერ. საწარმოო საქმიანობის ასეთმა სწრაფმა ზრდამ გამოიწვია ჰაერისა და წყლის აუზების, ნიადაგის მასიური გაჭუჭყიანება. ამის შემდეგ განვითარებულ ქვეყნებში განადგურებულია 30 მლნ ჰექტარზე მეტი ტყე. უვარგისადაა გადაქცეული უზარმაზარი ფართობები. მიმდინარეობს ფლორისა და ფაუნის მზარდი გაღარიბება, ყოველწლიურად უდაბნოდ იქცევა 6 მლნ-მდე ჰექტარი მიწა.

კაცობრიობას ერთი განუყოფელი ჰაერი, ერთი მსოფლიო ოკეანე, ერთი კოსმოსი, ერთი პლანეტა გააჩნია. ბუნებრივი პირობების გაუარესებას გლობალური ხასიათი აქვს, რადგან ჰაერის, მდინარეებისა და მსოფლიო ოკეანის გაჭუჭყიანების შემოფარგვლა არ შეიძლება მოცემული ქვეყნის საზღვრებით.

კაცობრიობა დადგა ფაქტის წინაშე : მისი ბუნებრივი საარსებო გარემო დეგრადაცია განიცდის. აქედან წარმოსდგება ამოცანა; კაცობრიობამ უნდა შეიმუშაოს და განახორციელოს კონცეფცია, რათა გადალახოს წინააღმდეგობა ბუნებასა და საზოგადოებას შორის. საქმე ისაა, რომ მსოფლიო მაშტაბით ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება მოითხოვს მსხვილ ინვესტიციებს. ის, რაც ახლა ამ

მიზნით იხარჯება, სპეციალისტების აზრით, ორჯერ ნაკლებია იმაზე, რაც საჭიროა.

რადგან ეკოლოგიური პრობლემა გლობალური და უნიკალურია, მისი მოგვარებისაკენ მიმართული ღონისძიებებიც გლობალური და ამავედროს შეთანხმებული უნდა იყოს. თუ პრობლემის ეკონომიკური მხარე გვეჩენება მხედველობაში, მაშინ ამოცანა ის იქნება რომ მსოფლიო მაშტაბით ჩამოყალიბდეს ყველასათვის სავალდებულო ეკონომიკური ბარიერები, რომლებიც მოაწესრიგებენ საზოგადოების მიერ ბუნებრივი რესურსების გამოყენებას და ხელს შეუწყობს რესურსდამზოგავ, უნარჩენო ტექნოლოგიაზე გადასვლას. გააძლიერებენ ეკოლოგიურ კონტროლს ადამიანის საწარმოო საქმიანობაზე. როგორც წესი, ნარჩენები არ არის გარდაუალი, ისინი წარმოების არასრულყოფილების შედეგია.

რაც შეეხება ეკონომიკური ზრდის ისეთ შემზღუდავ ფაქტორს, როგორიცაა კვების დეფიციტი, „რომის კლუბის“ წევრები აქცენტს აკეთებენ შემდეგ მიდგომაზე. მსოფლიოს ეკონომიკურად ჩამორჩენილ მრავალ ქვეყანაში საკმაოდ მაღალია ბავშვთა სიკვდილიანობის მაჩვენებელი ახალშობილთა შორის, მაგრამ კიდევ უფრო მეტი ბავშვი იღუპება დაწყებითი განათლების მიღებამდე. როცა საუბრობენ ღარიბ ქვეყნებში სკოლამდელი ასაკის ბავშვების სიკვდილიანობის შესახებ, მიზეზთა შორის ჩვეულებრივ ასახელებენ: წითელას, დეზინტერიას, ან სხვა რაიმე დაავადებას. „ზღვრის თეორიის“ წარმომადგენლები კი აღნიშნავენ, რომ სინამდვილეში ეს ბავშვები ცუდი კვების მცხვერპლნი ხდებიან. მათი გათვლების თანახმად, საუკუნის დასასრულისათვის დედამიწაზე მოსალოდნელი იყო სახნავი მიწების და ამავე დროს კვების პროდუქტების კრიტიკული უკმარისობ, რომელსაც შეეძლო მსოფლიოს მოსახლეობა კატასტროფულ მდგომარეობამდე მიეყვანა.

ეკონომიკის ექსპონენციალური ზრდის შეზღუდვის ფაქტორთაგან მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს განუახლებად (არაკვლავწარმოებად) სიმდიდრეებს (ნავთობი და მინერალები).

„ფესიმიტური მოდელის” თანახმად აღნიშნული კატეგორია ზღვარს დაუდებდა ეკონომიკურ ზრდას და ჯერ კიდევ XX საუკუნის დასასრულისთვის, თუმცა მსოფლიო პრაქტიკამ საწინააღმდეგო რამ დაამტკიცა. კაცობრიობა სულ უფრო მზარდი მაშტაბით გადავიდა არატრადიციულ ენერგორესურსებისა და მასალების გამოყენებაზე. აქ, უწინარე ყოვლისა იგულისხმება ატომური ენერგიის, გეოთერმული ენერგიის სულ უფრო მზარდი გამოყენება და ხელოვნური მასალების შექმნა. ანალოგიური მდგომარეობა კოსმოსის ათვისების საქმეში. იგი მეტად ძვირი სიამოვნებაა, თანაც ამ სფეროში მიღწევებს დიდი სიკეთის მოტანა შეუძლია.

ამ საკითხს არც შემდგომ პერიოდში დაუკარგავს თავისი აქტუალობა. როგორც ცნობილია XVIII-XIX საუკუნეში მოღვაწე ინგლისელი მოაზროვნე თომას რობერტ მალთუსი მოსახლეობის სწრაფ ზრდას „ხალხთმოსახლეობის ბუნებრივი კანონის” მოქმედებით ხსნიდა. კერძოდ, მოსახლეობის გამრავლების საკითხს მალთუსი ცხოველებისა და მცენარეების გამრავლების კანონის, ანუ ბუნების კანონის ასპექტში, მის შესაბამისად იხილავდა, ხაზს უსვამდა ამ მძიმართლულებით ბიოლოგიურ ფაქტორთა მოქმედების განმსაზღვრელ როლს და ასკვნიდა, რომ მოსახლეობის რაოდენობა ბევრად უფრო სწრაფი ტემპით იზრდება, ვიდრე საარსებო საშუალებათა წარმოება. სახელდობრ, მისი აზრით მოსახლეობის რაოდენობის ზრდის პროცესი ხორციელდება გეომეტრიული პროგრესიით., ხოლო საარსებო საშუალებათა წარმოების ზრდის პროცესი - არითმეტიკულით. ამ ყველაფრის ფონზე მალთუსი თვლიდა, რომ ორი საკუნის შემდეგ მოსახლეობის რაოდენობის შეფარდება საარსებო საშუალებათა რაოდენობასთან იქნება 256/9, სამი საუკუნის შემდეგ 4096/13 და განვითარების მომდევნო საფეხურზე - სულ უფრო მეტი. მალთუსის სქემის მიხედვით, რომელიც გაანგარიშებულია საარსებო საშუალებათა პირობით ერთეულზე სულ უფრო გაიზრდება მოსახლეობის რაოდენობა და ამ საშუალებებზე მათი მოთხოვნილების შესაბამისი მაჩვენებელი.

მალთუსის სიტყვებით ეს არის ობიექტური კანონზომიერება, კერძოდ „ხალხთმოსახლეობის კანონი“, რომელიც მარადიულია საზოგადოების განვითარების ყველა საფეხურზე, ნებისმიერი წყობილების პირობებში მოქმედებს და განაპირობებს ხალხის მდგომარეობის სულ უფრო გაუარესების, სიღატაკის, შიმშილისა და საბოლოო ანგარიშით, წარღვნის ანუ მოსახლეობის ამოწყვეტის გარდაუვალობას. ამით მალთუსი მიზნად ისახავდა იმის დასაბუთებას და ადამიანთა დარწმუნებას იმაში, რომ ხალხთა სიღატაკისა და ცხოვრების პირობების სულ უფრო გაუარესების მიზეზია საარსებო საშუალებათა წარმოებასთან შედარებით მოსახლეობის რაოდენობის უფრო სწრაფი ზრდის კანონი, რომელიც წარმოებით ურთიერთობათა მიღმა ანუ მათგან დამოუკიდებლად მოქმედებს.

ამ კანონის მოქმედების სავალალო და საბედისწერო შედეგების თავიდან აცილების, მათგან თავის დაზღვევის აუცილებელ პირობად მალთუსი თვლიდა მოსახლეობის რაოდენობასა და საარსებო საშუალებათა წარმოების მოცულობას შორის ნორმალური წონასწორობის დამყარებას, რომლის ყველაზე მიზანსეწონილ გზასაც მისი აზრით, მოსახლეობის რაოდენობის სემცირება წარმოადგენდა.

მალთუსის მოცემული თეორია საკმაოდ პესიმისტურია და დასმული პრობლემის მოგვარების გზაც მიუღებელი. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ მისი ხელაღებით უარყოფა არ შეიძლება, რამეთუ ჭარბმოსახლეობა ამჟამადაც მწვავე პრობლემას წარმოადგენს განვითარების დაბალ საფეხურზე მდგომი ქვეყნებისათვის, რამდენადაც რიგ შემთხვევაში მოსახლეობის სწრაფი ზრდა, ეკონომიკური ზრდის შემაფერხებელ ფაქტორად გამოდის. მიუხედავად იმისა, რომ როგორც მალთუსის და „რომის კლუბის“ წევრთა თეორიულმა დებულებებმა მოსახლეობის სიჭარბისა და შესაძლო კატასტროფის შესახებ ვერ გაამართლეს, თანამედროვე პრაქტიკაში აღნიშნულ თეორიებს აქტუალობა არ დაუკარგავს.

ეკონომიკური ზრდის კრიტიკოსები ასევე აყენებენ მთელ რიგ არგუმენტებს იმის სასარგებლოდ, რომ თუმცა ეკონომიკური ზრდა უზრუნველგვყოფს „სიცოცხლისთვის საჭირო საშუალებებით“, მაგრამ მას არ შეუძლია ჩვენთვის „კარგი ცხოვრების“ მოტანა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ ეკონომიკური ზრდა ნიშნავს მასობრივ წარმოებას, რომელიც შემოქმედებით ხასიათს არ ატარებს და მომუშავისათვის თავისი შრომით კმაყოფილება არ მოაქვს, იწვევს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებისაგან მომუშავეთა გაუცხოებას.

ეკონომიკური ზრდა მატერიალური სიუხვისა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლების ძირითადი პირობაა, იგი ამასთან ახანგძლივებს სიცოცხლეს, თანდათანობით ზღუდავს სოციალურ უთანასწორობას, ამცირებს სამუშაო დროის ხანგძლივობას და აუმჯობესებს ცხოვრების წესს.

ეკონომიკური ზრდა ასუსტებს წინააღმდეგობას შეუზღუდავ მოთხოვნილებებსა და მწირ რესურსებს შორის, ანუ უფრო გარკვევით; ეკონომიკური ზრდის პირობებში სოციალური მიზნების არჩევანი ნაკლებად მტკივნეულია და ნაკლებ წინააღმდეგობებს იწვევს მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფებს შორის. იქმნება შესაძლებლობა ერთდროულად მოდერნიზებულიქნეს შეიარაღებული ძალები, შენარჩუნებულ იქნეს ინფრასტრუქტურა მოცემულ დონეზე, განხორციელდეს დახმარების პროგრამები ხანდაზმულთათვის, ავადმყოფებისა და ღარიბებისათვის, სრულყოფილ იქნეს განათლების სისტემა და სოციალური სფეროს სხვა დარგები, და ამასთან ამაღლდეს პირადი შემოსავლები გადასახადების გამოქვითვის გარეშე.

როდესაც ვმსჯელობთ ეკონომიკური ზრდის პირობებში ცხოვრების დონის გაუმჯობესებაზე, აქ უპირველს ყოვლისა იგულისხმება ადამიანთა მოხმარების ფრიზიკური მოცულობის გადიდება. მუშაკთა კვალიფიკაციის ამაღლება ზრდის შრომის წარმოებლურობას, რაც თავის მხრივ განაპირობებს სამუშაო დღის

ხანგძლივობის შემცირებას. ამავე დროს ცხოვრების დონის ზრდა აისახება ადამიანთა სიცოცხლის საშუალო ხანგძლივობაში.

მსოფლიოს მოსახლეობის 58% ცხოვრობს ქვეყნებში, სადაც სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა 70 წელი და მეტია, მათ შორის 9% - იმ 32 ქვეყანაში, სადაც ადამიანები საშუალოდ 80 წელზე მეტს ცოცხლობენ. მიუხედავად სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდის მდგრადი ტენდენციისა, ქვეყნებს შორის სხვაობები ძალიან დიდია.

ზოგიერთ ქვეყანაში, მაჩვენებელმა 82 წელსაც გადააჭარბა. ეს ქვეყნებია: ავსტრალია, ჰონგ-კონგი და მაკაო, ჩინეთის ცალკეული ავტონომიური რეგიონები, ისლანდია, ესპანეთი, იტალია, სინგაპური, შვეიცარია და იაპონია. ადამიანები 55 წელზე მეტს ვერ ცოცხლობენ კოტ-დ'ივუარში, ლესოტოში, ნიგერიაში, სვაზილენდში, სიერა-ლეონეში, სომალიში, ჩადიში, ცენტრალური აფრიკის რესპუბლიკაში. ეს ყველაფერი იმაზე მიანიშნებს, რომ სიცოცხლის ხანგძლივობა გაცილებით მაღალია იმ ქვეყნებში სადაც ეკონომიკური ზრდის კვალომაზე მიღწეულია ცხოვრების მაღალი დონე. ეკონომიკურ ზრდასთან დაკავშირებულია ჯანმრთელობის დაცვის გაუმჯობესება. განსაკუთრებით ეს ითქმის ბავშვთა სიკვდილიანობის მკვეთრ შემცირებაზე.

ეკონომიკური ზრდის დამცველები ამტკიცებენ, რომ მისი შენელება ან შეწყვეტა დადებით გავლენას ვერ მოახდენს ადამიანურ ფასეულობებზე და ვერ უზრუნველყოფს „კარგ ცხოვრებას“. სინამდვილეში შესაძლებელია საპირისპირო შედეგს ველოდოთ. მაგალითად, ეკონომიკური ზრდის დასასრული არ გააუქმებს მუშაობას კონვეირზე, პირიქით ეკონომიკური ზრდა ყოველთვის მიმდინარეობს საკონვეირო წარმოებაში მასში დასაქმებულთა რიცხვის შემცირებით.

ასევე არ იქნება სწორი თუ დავეთანხმებით იმას, რომ ეკონომიკური ზრდის შენელება ან შეწყვეტა ასუსტებს ადამიანთა ლტოლვას მატერიალური ფასეულობისაკენ და ამცირებს მათ გაუცხოებას წარმოებისაგან, შედეგები შეიძლება შებრუნებულიც

აღმოჩნდეს. სწორედ ცხოვრების მაღალი დონე რომელსაც ეკონომიკური ზრდა უზრუნველყოფს, შესაძლებლობას აძლევს ადამიანთა სულ უფრო მეტ რაოდენობას „დრო დახარჯოს განათლებასა, ფიქრსა და თვითრეალიზაციაზე”.

დასკვნა. ამგვარად, იკვეთება ეკონომიკური ზრდის შეზღუდვის ორი: უარყოფითი, საზოგადოებისათვის საზიანო და დადებითი, სასარგებლო ტენდენცია. ეკონომიკის ზრდა მისი მაღალი ტემპი კონკრეტულ შემთხვევაში საჭიროა, ან არ არის საჭირო. ამჟამად მთელი საზოგადოების მიერ საკმარისად ღრმად არ არის გაცნობიერებული ეკონომიკური ზრდის, როგორც განვითარების ერთ-ერთ მთავარი მომენტის, რეგულირების აუცილებლობა. თავისთავად ჩნდება ეკონომიკური ზრდის, ეკონომიკის განვითარებაში რაოდენობითი და თვისებითი ფაქტორების თანაფარდობის რეგულირების აუცილებლობა. ასეთი რეგულირება ნიშნავს ეკონომიკის გაფართოების შინაგანი მექანიზმის კორექციას, რაც მხოლოდ საზოგადოების ინელექტუალური ძალებით შეიძლება განხორციელდეს. კორექცია გულისხმობს საჭიროების შემთხვევაში ზრდის დაჩქარებასაც და შეზღუდვასაც. ასეთი, კორექცია ფართოა სახემწიფოებრივ და სახელმწიფოთაშორის კოორდინირებულ და მკაცრად დეტერმინირებულ იმპეტრატულ ღონისძიებებს უნდა ითვალისწინებდეს, მაგრამ მას წინ უდგას მეწარმეთა და მომხმარებელთა ძლიერი, საშიში, სტიქიური მიდრეკილება სიმდიდრისა და წარმოების უზომო გადიდებისაკენ.

რაც შეეხება ჩვენს სინამდვილეს, შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკის ზრდის ამოცანის ახლანდელი სიმწვავე იმას როდი ნიშნავს, თითქოს მუდამ აუცილებელი იქნება განვითარების განსაკუთრებით მაღალი ექსპონენციალური ტემპი. ზრდის მაღალი ტემპებისაკენ სწრაფვა გამოწვეულია იმით, რომ ეკონომიკა იმყოფება მკვეთრად დაქვეითებულ მდგომარეობაში და აუცილებელია დროის რაც შეიძლება მოკლე მონაკვეთში ეკონომიკის განვითარების კრიზისამდელი დონის მიღწევა, ხოლო

პერსპექტივაში გადაჭარბებაც კი. ყოველი აღნიშნულის რეალიზაციის შემდეგ დღის წესრიგში დადგება ეკონომიკური ზრდის რეგულირების პრობლემები.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Банк и банковские операции: учебник (Бакалавриат), Под ред. О.И. Лаврушина. Москва: КНОРУС, 2012.
2. Банковская система в современной экономике: учебное пособие, Под ред. О.И. Лаврушина. Москва: КНОРУС, 2012.
3. Брусов П.Н. Финансовый менеджмент. Финансовое планирование: учебное пособие (Бакалавриат). Москва: КНОРУС, 2013.
4. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке. Книга вторая. Технологический уклад кредитования. Москва: Перспектива, 2010.
5. Финансовый менеджмент: теория и практика. Учебник. Под ред. Е.С. Стояновой. Москва, 2012.
6. Белозерова Л.М. Направления деятельности банковской системы по формированию экономики благосостояния Актуальные проблемы экономики и права. 2011. № 1. С. 171 - 177.
7. Охалкин В.П. О роли финансовой безопасности банковской системы в экономической безопасности государства: методологические основы решения, Актуальные проблемы экономики и права. 2012. № 3. С. 182-189.
8. Данилов И.В. Правовое регулирование банковской деятельности, Актуальные проблемы экономики и права. 2009. № 4. С. 179 -187.
9. Ахмадеев М.Г., Шакиров Д.Т. Экономическая безопасность в банковском секторе, Актуальные проблемы экономики и права. 2011. № 2. С. 39 -45.
10. Кондрашов В.А. Причины, сдерживающие развитие банковских инноваций в современной России, Вектор науки Тольяттинского государственного университета. 2012. № 3. С. 170 – 173.
11. ბერიძე რ., საბანკო მენეჯმენტი (სახელმძღვანელო). თბილისი, გამომცემლობა „პოლიგრაფისტი“, 2013. გვ. 363.

12. ცაავა გ., ხანთაძე გ., საბანკო მენეჯმენტი (თეორია, მეთოდები და პრაქტიკა), სახელმძღვანელო. თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2015, 800 გვ.